

Нової Зеландії, Великої Британії, США (AUSCANNZUKUS). Після такого Китай вже точно отримає контроль над усіма інформаційними потоками.

Обидва варіанти – вкрай небезпечні і обидва загрожують втратою американського лідерства у світі. Якщо уряд США та інших країн Заходу терміново не займуться вирішенням цієї проблеми, то дуже скоро людству доведеться змиритись з появою нового світового лідера - Китаю.

Поки що міністерство торгівлі США внесло продукцію китайської компанії Huawei і 70 компаній, які з нею співпрацюють у «чорний список». Це, очевидно лише початок, технологічної війни, в якій США прагнуть перешкодити поширенню китайцями своєї технології 5G в інші країни.

ЦІННІСНИЙ СМИСЛ ЯК АСПЕКТ ТЕКСТОВОЇ КАТЕГОРІЇ МОТИВУ

Марія ЗАОБОРНА

Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка

Два вектори розвитку сучасної антропоцентричної лінгвістики, що конкретизуються як «мова в людині» та «людина в мові», своєрідно перетинаються в площині лінгвістики тексту, де людина розглядається в контексті своєї дискурсивно-текстової діяльності, у якій увиразнюється як суб'єкт текстотворення і транслятор смислів. Смысл при цьому виявляє себе як світоглядний феномен, наявність якого визначається людським буттям, що «конституюване феноменально в певному ціннісно-адаптованому варіанті» (Кримський, 2003: 27). Водночас смислова діяльність індивіда створює його «життєвий світ», який актуалізується між свідомістю та реальністю, що усвідомлюється людиною засобом «надання смислу» (Гуссерль, 1994: 10).

Представлені концептуальні позиції формують тло, на якому окреслюється траєкторія дослідницьких міркувань.

Сутнісні властивості мови релевантні для смислової діяльності індивіда, в контексті якої здійснюється актуалізація цінностей. Пов'язаний з індивідуальною свідомістю «життєвий світ» індивіда як рухомий горизонт смислів передбачає звернення до мови конкретного індивіда, аналіз її функціонування з точки зору цього індивіда, позаяк «мова як “орган внутрішнього буття індивіда” (В. фон Гумбольдт) окреслює сферу його внутрішнього життя, доступну для раціональної рефлексії, конститує суб'єктивну реальність людини та сферу її життєвого світу. Будучи конститутивною стосовно суб'єктивної реальності людини, природна мова виступає “будівельним матеріалом” власного Я» (Смирнова, 2017: 13). Відповідно актуалізується розуміння мови як феномена, що здійснює «втілення заданих смислів у відповідні тексти та заданих текстів у відповідні їм смисли» (Мельчук, 1974: 9), а процесу текстотворення як руху людської думки «від індивідуальних авторських смислів до їх утілення в узуалізовані мовні значення» (Бацевич & Кочан, 2016: 288). Це передбачає інтелектуальне схоплення смислу як пов'язаного з мовою феномена культурної реальності й атрибуту мисленнєвої та розумової діяльності людини. На цьому тлі кожен окремий текст засобами мовного коду увиразнює неповторність еманції в «життєвому світі» індивіда як формі соціокультурної презентації світу та людини в ньому тих узагальнених смислів, що є точками зіткнення людини і світу, феноменами буття, які транслуються через людину, відповідають присутності людини в світі, визначаючи загальні виміри людського буття та життєві орієнтири, й усвідомлюються як цінності.

Текст слугує засобом трансляції особистісних ціннісних смислів автора. Відповідно в аспекті розуміння тексту як діалогу «автор – читач» ціннісний смысл набуває статусу текстового комунікативного смислу – інформаційного компоненту повідомлення, що «формується як результуюча домінанта комунікативних стратегій усіх учасників кооперативного спілкування, яке відбувається в межах певного контексту і ситуації із

застосуванням вербальних, невербальних і паравербальних засобів» (Бацевич, 2004: 348). Фактично, текст розгортається під радикалом ціннісного смислу як смислу комунікативного, що реалізується відповідно до авторських інтенцій та в процесі текстотворення впливає на добір змістових мовних засобів.

Феномен ціннісного смислу увиразнюється у зв'язку з актуалізацією текстової категорії мотиву як такої, що релевантна для етапів породження тексту. Виокремлення цієї категорії уможливило, по-перше, застосування діяльнісного підходу до розуміння тексту, в системі якого він постає як комунікативно-прагматичний феномен, де в площині комунікації «автор – читач» за допомогою спеціально дібраних мовних засобів реалізуються цілі та наміри автора; по-друге, аксіоматична теза «будь-яка діяльність завжди визначається мотивом»; по-третє, усвідомлення мотиву як пов'язаного з особистістю автора позамовленнєвого феномена, – «імпульсу до створення тексту» (Красных, 2001: 233), – який стосується психологічного боку текстотворення як аспекту мовленнєвої діяльності. Релевантність цінності для з'ясування сутності цієї категорії визначають такі підставові позиції: а) цінність входить у систему констант внутрішнього світу особистості; б) переживання цінності «сигналізує про глибину проникнення прийнятої цінності в мотиваційну сферу особистості» (Маринчак, 2004: 26); в) ціннісні особистісні смисли слугують для індивіда своєрідним життєвим імперативом: «цінність виступає щодо людини як деякий конкретно не розгорнений мотив її діяльності, що визначає її цілі й загальний спосіб дії. Можна сказати, що це “мотив мотивів”» (Нестеренко, 1995: 221). У контексті усвідомлення побудови тексту як динамічного лінгвокогнітивного відносно поетапного процесу мотиву відводиться функція психологічної реакції на ситуацію, в якій актуалізуються ціннісні особистісні смисли автора. Власне, ці смисли й стають підґрунтям для формування мотиву, який знаходить своє втілення в художньому образі.

З іншого боку, конкретизації сутності ціннісного смислу під радикалом мотивності тексту сприяють два постулати теорії мовленнєвої діяльності: 1) смисли виступають своєрідним кристалізованим субстратом думки, яка спочатку існує як гештальт – згусток смислів; 2) розчленовані смисли стають продуктом мисленнєвої діяльності, що опирається на узуалізовані значення мовних знаків (Кибрик, 1987: 37). У цьому плані на рівні теоретичної інтуїції цінність визначається як смисл-гештальт, що виступає субстратом мотиву, який у свою чергу стає субстратом розчленованих смислів, що слугують формуванню текстового образу.

Заґрунтований на ціннісному смислі мотив тексту узгоджується з лінгвальними корелятами. Йдеться про існування певних мовних сигналів, які засвідчують процес інтеоризації мотиву в психіку автора як суб'єкта текстотворення. Їх вірогідність опирається на тезу теорії породження мовлення «ми не знали б ні про існування думки, ні про існування смислів, якби не слово, не текст» (Кубрякова, 1991: 32). В аспекті ж конкретної реалізації релевантними для схоплення смислу, підставового для виявлення мотиву автора, виступають: 1) інтертекстуальне поле художнього твору; 2) лексико-семантичні та семантико-синтаксичні засоби змістової організації тексту, зокрема: а) лексико-тематичні групи та ключові слова, що функціонують в семантичному просторі тексту; б) сентенційні висловлення; в) надфразні єдності, у складі яких вирізняються текстові відрізки, лексико-семантичне наповнення яких імплікує актуалізацію ціннісного смислу. Загалом це дозволяє визначити мотив як антропну, ціннісно детерміновану семантико-прагматичну категорію, яка формується в глибинній текстовій структурі та актуалізується за допомогою певних лінгвальних сигналів у текстових одиницях поверхневої структури, виявляючи свою сутність, пов'язану з усвідомленими чи неусвідомленими внутрішніми станами, що спонукають до текстотвірної діяльності, забезпечуючи реалізацію в ній особистісних смислів автора.

Ціннісно-смілова маркованість мотивності тексту виявляє свою практичну значущість на тлі усвідомлення категорії вчинку. В системі її компонентів, що визначаються як ситуація, мотивація, дія і післядія, мотиву відводиться особлива роль в

аспекті опозиції “психології вчинку” та “філософії вчинку”, окресленій у праці М. Бахтіна «До філософії вчинку», де життя визначається як суцільне “вчинкування”, яке вміщує «з одного боку, людську неповторність, що виявляється в певний час і в певних умовах, а з іншого, – узагальнений смисловий момент» (Бахтин, 1986: 85). Тим самим протиставляється суб’єктивізм вчинку, що має у своєму звершенні неповторне буття, в якому неможливо схопити перехід від мотивації до дії, та трансцендентна активність, яка закорінена у сфері смислів, а тому виходить за межі індивіда, перебуваючи в самому вчинку. Мотив у цьому плані усвідомлюється як феномен теоретичного пізнання, що сягає у сферу смислів, як феномен, що, будучи в учинку, є водночас надособовим.

Отож, лінгвальні сигнали, виявлені в тексті, де зображується створена за моделлю реального світу фікційна дійсність, засвідчуючи релевантність ціннісного смислу для формування мотиву, дозволили б відстежити процес його становлення й тим самим дали б змогу лінгвально схопити неможливий для «живого вчинку в реальному світі» перехід від мотивації до дії.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бахтин М. М. К философии поступка. *Бахтин М. М. Философия и социология науки и техники. Ежегодник 1984–1985*. Москва: Наука, 1986. С. 80–160.
2. Бацевич Ф. Смисл: сутність і сфери вияву в мові. *Вісник Львів. ун-ту. Серія філол.* Вип. 34. Ч. 1. 2004. С. 246–353.
3. Бацевич Ф., Кочан І. Лінгвістика тексту. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2016. 316 с.
4. Гуссерль Э. Идеи к чистой феноменологии и феноменологической философии. Москва: Лабиринт, 1994. 112 с.
5. Кибрик А. Е. Лингвистические предпосылки моделирования языковой деятельности. *Моделирование языковой деятельности в интеллектуальных системах*. Москва: Наука, 1987. С. 33–52.
6. Красных В. В. Основы психолингвистики и теории коммуникации: курс лекций. Москва: Гнозис, 2001. 270 с.
7. Кримський С. Б. Запити філософських смислів. Київ: Вид. ПАРАПАН, 2003. 240 с.
8. Кубрякова Е. С. Модели порождения речи и главные отличительные особенности речепорождающего процесса. *Человеческий фактор в языке: Язык и порождение речи*. Москва: Наука, 1991. С. 21–81.
9. Леонтьев Д. А. Психология смысла: природа, строение и динамика смысловой реальности. Москва: Смысл, 2007. 511 с.
10. Маринчак В. А. Интенциональное исследование ценностной семантики в художественном тексте. Харьков: Фолио, 2004. 287 с.
11. Мельчук И. А. Опыт теории лингвистических моделей «Смысл → Текст». Москва: Наука, 1974. 346 с.
12. Нестеренко В. Г. Вступ до філософії: онтологія людини. Київ: Абрис, 1995. 336 с.
13. Смирнова Н. М. Смысл и творчество. Москва: Издательство «Канон+» РООИ «Реабилитация», 2017. 304 с.

НАЦІОНАЛЬНИЙ ІДЕАЛ У ТВОРЧІЙ СПАДЩИНІ О. ТЕЛІГИ ТА О. ОЛЬЖИЧА

Ірина ДРАГУЩАК

Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка

Визначних українських поетів та публіцистів – Олену Телігу та Олега Ольжича – поєднують боротьба за самостійність України, одне покоління, один гарт, одне світоглядне спрямування. Кожен з них добре розуміє, що без еліти національна справа приречена на поразку, тому намагається сформулювати прототип національного ідеалу – людей високих чеснот і сильного характеру, здатних вести націю до визволення, незважаючи на найважчі